

*Иманбаев А.А.***ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРДА ОНЛАЙН ОКУТУУНУН
ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ***Иманбаев А. А.***ОСОБЕННОСТИ ОНЛАЙН-ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ***A.A. Imanbaev***FEATURES-DISTANCE LEARNING IN UNIVERSITIES**

УДК: 336.1:352(575.2)(043.3)

Макалада онлайн окутуу ар түрдүү мамлекеттердин билим берүү системаларын бирдиктүү платформага бириктирген инновациялык тажрыйба катары каралат. Онлайн окутуунун артыкчылыктары жана чектелген жактары ачык байкалууда. Онлайн окутуу коомдун бардык катмарларына социалдык абалына жана жашаган жерине карабастан бирдей укук жана бирдей мүмкүнчүлүк берет. Окутуунун бул формасы билим берүүнүн мазмунун өркүндөтүү, окуу маалыматтарын кеңейтүү жана тереңдетүү, ошондой эле окуу процессин методикалык камсыздоо, окутуучу менен студенттин пикир алышуусун тездетүү жаатында олуттуу артыкчылыктарга ээ. Ал эми онлайн окутуунун чектелген жактары болуп окутуучунун электрондук окуу материалдарын даярдоодогу компетенттүүлүгүнүн жеткилең эместиги, айрым алыскы аймактарда интернет түйүнүнүн чектелгендиги, кээ бир кесиптерге, өзгөчө, колдонмо мүнөздөгү дисциплиналарды окутуунун татаалдыгы, ошондой эле студенттердин билимдерин ар тараптуу өлчөө жана баалоо мүмкүнчүлүгүнүн чектелгендиги жана татаалдыгы эсептелет. Онлайн-курстун жүрүшүн жана аякташын каттоого алууда чоң айырмачылыктар менен тобокелчиликтер бар экени байкалат.

Негизги сөздөр: онлайн-окутуу, интернет, окутуучу, студент, инновация, компетенттүүлүк, баалоо, электрондук китепкана, булак.

В статье онлайн-обучение характеризуется как инновационный опыт, объединяющий образовательные системы различных государств в единую платформу. Открыто наблюдаются преимущества и ограничения Онлайн-обучения. Онлайн-обучение дает единое право и единую возможность всем слоям общества независимо от их социального положения и место проживания. Онлайн-обучение имеет существенное преимущество в плане совершенствования содержания образования, расширения и углубления источников учебных информации, а также методического обеспечения учебного процесса в ускорении общения учителя и студента. К числу существенной ограниченности онлайн-обучения относятся компетентность преподавателя в подготовке электронных учебных материалов, ограниченность сети интернета в отдельных отдаленных регионах,

сложность обучения отдельным профессиям, особенно дисциплинам прикладного характера, а также возможности всестороннего измерения и оценки результатов знаний студентов. Наблюдается большой разрыв и риск в регистрации и завершении онлайн – курса.

Ключевые слова: онлайн-обучение, интернет, преподаватель, студент, инновация, компетентность, оценка, электронная библиотека, источник.

The article describes online learning as an innovative experience that unites the educational systems of different states into a single platform. The advantages and limitations of Online Learning are openly observed. Online learning gives a single right and a single opportunity to all strata of society, regardless of their social status and place of residence. Online learning has a significant advantage in terms of improving the content of education, expanding and deepening the sources of educational information, as well as methodological support of the educational process in accelerating communication between teacher and student. Significant limitations of online learning include the teacher's competence in the preparation of e-learning materials, the limited Internet network in certain remote regions, the difficulty of teaching certain professions, especially disciplines of an applied nature, as well as the possibility of comprehensive measurement and assessment of student knowledge results. There is a large gap and risk in registering and completing an online course.

Key words: online learning, internet, teacher, student, innovation, competence, assessment, digital library, source.

Азыркы мезгилде ааламдашуу жана санариптештирүү процесстери, жеке демилгелердин жана инвестициялардын маанисинин жогорулашы жаңы факторлор болуп эсептелет, алар келечектеги билим берүү системасынын образын калыптандырат. Эл аралык рейтингде жогорку орундарды ээлеп турган алдыңкы университеттер билим берүүнүн сапатын, жеткиликтүүлүгүн жана аброюн көтөрүүгө мүмкүндүк берген, билим берүү программаларына студенттерди кызыктырган, адистерге карьералык өсүүгө жардам берген жана кесипкөйлүгүн арттырган онлайн-курстарды

жигердүү даярдап жатышат. Заманбап билим берүүнүн массалык окутууга жана билим берүү процессинде окутуучу материалдарды көп ирет колдонууга багыттуулугу, программалардын, окутуу методдорунун жана технологиялардын тез өсүүсү электрондук окутуу процессин натыйжалуу башкарууга мүмкүндүк берген автоматташтырылган системаларды түзүү жана өнүктүрүү зарылдыгын шарттайт. Жалпы билим берүүчү мектептин ар түрдүү тепкичтеринде окуучуларды окутууда онлайн-формаларды колдонууга арналган илимий концепцияларды талдоо (С.В. Агапов, И.К. Войтович, Д.Л. Кречман, Е.В. Костюк, А.А. Мицель, Н.В. Никитин, В.В. Романенко, А.Ю. Уваров, А.И. Щербаков ж.б.) изилдөөчүлөрдүн бирдей көз карашта экенин кёсын чагылдырат. Мында билим берүү программасына комплементардуу онлайн - окутуу билим берүү процессинин натыйжалуулугун жогорулатып, ошондой эле метапредметтик натыйжаларга жетүүнүн мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтет. Азыркы учурда «онлайн окутуу» түшүнүгүнө аралаш кошумча билим берүү ресурстарынын контекстинде аныктама берүүгө ар түрдүү мамилелер бар. М.Ю. Бухаркина, В.Г. Домрачев, М.В. Моисеева, Е.С. Полат, А.В. Рубцова дистанттык окутууну ИКТнын негизинде билим алуунун өз алдынча формасы катары белгилешет. С.В. Bonk, N. Friesen, Ch.Graham, M.V. Horn, A.Nuruzzman, H.Stacker сыяктуу изилдөөчүлөр көңүлдү «аралаш» окутууга бурушат, бул өзү билим берүү процессинин мазмунунун жана максаттарынын бирдиктүү режиминде оффлайн жана онлайн окутуунун билим берүүчүлүк ресурстарын колдонуунун комбинациясын көрсөтөт, ал эми бул, биздин оюбузча, окутуунун мындай тибинин маанилүү мүнөздөмөсү болушу керек. Белгилүү болгондой, коронавирус инфекциясынын таралуу коркунучуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин сунуштамасы боюнча республиканын бардык университеттери окутуунун онлайн режимине өткөн.

Республикабыздын көптөгөн студенттери Россия жана алыскы чет элдик алдыңкы ЖОЖдордун ачык онлайн-курстарына кошулуп, окуп жатышат. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги республиканын университеттерине окууга өтүүнү каалаган абитуриенттер үчүн онлайн-платформаны ишке киргизишти. Ошентип, Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги ЖОЖдорду өзүнүн онлайн-курстарын түзүүгө, ошондой эле сөзсүз түрдө башка ЖОЖдордун онлайн-ресурстарын колдонууга багыттайт. Бул, албетте, жогорку окуу жайлардын ортосунда онлайн-форматта окугандар үчүн атаандаштык чөйрөнү түзөт.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин сайтында белгилегендей, өтүнүч бериш үчүн абитуриенттерге «Абитуриент Online» системасына каттоо болушу зарыл жана порталда системага ОРТ сертификатынын жардамы менен кошулуп, аларды кызыктырган ЖОЖго өтүнүч берүүсү керек [1]. Буга байланыштуу, сунушталган макалада бир катар окумуштуулардын көз караштарына жана конкреттүү фактыларга таянып, онлайн окутуунун артыкчылыктары жана жетишпегендиктерине мүнөздөмө бергенге аракет жасайбыз. Электрондук курстардын мүмкүнчүлүктөрү жогорку билим берүүнүн талаптарына шайкеш келет. Онлайн-курстар – жогорку билим берүүнүн дисциплиналардын мазмунун жаңылоонун зарылдыгы; окуу-методикалык маалыматтык камсыздоо; студенттер жана окутуучулардын өз ара аракеттенүүсүнүн убактысын кыскартуу; абитуриенттердин ар түрдүү деңгээлдеги даярдыгы менен байланыштуу бир катар көйгөйлөрдү чечүүнүн натыйжалуу жолу.

Ачык онлайн-курстарды салттуу университеттик билим берүүгө альтернатива катары эмес, университетке жаңыча ыкмалар менен окууну каалаган студенттерди чакыруу максатында билим берүү кызматтарынын спектрин кеңейтүү, студенттерге географиялык жана социалдык бөгөттөрдөн өтүүгө жардам көрсөтүү, университеттин билим берүү кызматтарынын эл аралык рынокко чыгарылышы, университетти глобалдык билим берүү мейкиндигине чыгаруу үчүн кошумча мүмкүндүк катары кароо абзел. Ошондой эле онлайн-курстар студенттерге татаал илимий-техникалык, математикалык жана гуманитардык дисциплиналарды үйрөнүүгө жардам берет, өз алдынча иштөөнү интенсивдештирүүгө, студенттердин социалдашуусуна көмөктөшөт. Онлайн-курстар, негизги, активдик, факультативдик дисциплиналар (модулдар), ошондой эле атайын адаптацияланган дисциплиналар (модулдар) боюнча окутууну ишке ашыруу үчүн билим берүү программаларына киргизилиши мүмкүн.

Маанилүү нерсе болуп ден соолугу жагынан мүмкүнчүлүгү чектелген категориядагы окуучулардын билим алууга мүмкүндүктөрү кеңейип жаткандыгы эсептелет. Процессин катышуучулары социалдык тармактардын жардамы менен баарлашат (YouTube, Twitter). Өз ара аракеттенүү үчүн пикир алышуунун инновациялык каражаттары, тактап айтканда, видео форматындагы лекциялар, социалдык тармактар, форумдар, чаттар колдонулат. Онлайн окутуунун артыкчылыгы катары студенттерди, анын ичинде төмөн социалдык-экономикалык статустагы студенттерди кызыктырууга чоң потенциалдын болушу

каралат. Андан сырткары, үзгүлтүксүз окутуунун концепциясынын калыптануусу жана өнүгүшүнө таасир этет. Учурда дүйнө алкагында ийгиликтүү иштеп жаткан бир катар онлайн-университеттер бар. Учурда мындай аракеттер Кыргызстанда да колго алынып жатат. Мисал катары Э. Турдубаеванын демилгеси менен негизделген Онлайн-университетти көрсөтүүгө болот [2].

Массалык онлайн-курстардын артыкчылыктусуна карабастан, алар кээ бир чектөөлөргө да ээ. Мындай чектөөлөр мазмундук, педагогикалык, уюштуруучулук ж.б. мүнөзгө ээ. Эң маанилүү чектөөлөрдүн бири болуп окутуучулардын санариптик компетенттүүлүгү эсептелет. Биз ойлогондой, бул жерде ар түрдүү кыйынчылыктар пайда болушу мүмкүн: техникалык кыйынчылыктардан баштап, мазмундук, контенттин сапатына байланыштуу кыйынчылыктарга чейин. Мисалга алсак, видео-лекциялар режиссураны колдонуу менен профессионалдык каражаттарда тартылышы керек. Окумуштуу А.Алимбеков белгилегендей, “Технологиялык өнүгүүлөргө байланыштуу жабдуулар жана программалар да үзгүлтүксүз түрдө өнүгүп турат. Мындай өнүгүүлөргө мугалимдердин ыңгайлашуусу кыйынчылык жаратышы мүмкүн” [1]. «Өз алдынча» жазылган видео бардык онлайн-курстун аброюна шек келтириши мүмкүн. Ошондой эле интернеттин техникалык мүмкүнчүлүктөрүнө байланыштуу техникалык чектөөлөр да мааниге ээ. Балким, ушул себептен аларга көбүнесе Кыргызстандын борбордук шаарларынын окуучулары гана кайрылышат. Белгилүү болгондой, бардык эле кесиптерге дистанттык түрдө ээ болууга болбойт. Практикада окутуучулар төмөнкү маселелерге дуушар болушат: Кантип медициналык операцияларды же кылмыш ордун текшерүүнү интернет тармагынан аткарасың? Кантип жаныбарларды дарылайсың жана пациенттерге ийне саясың? Кантип жер кыртыш иштерин жана археологиялык казууларды өткөрөсүң? Бул – окутуучулардын жана студенттердин жүзүнүн жоголушу. А. В. Лямин белгилегендей, “Онлайн- окутууда окутуучулардын жана студенттердин жүзүнүн жоголушу кыйынчылык жаратат. Окутуучу студентти өзүнүн алдында көрүп турганда, ал инсанды көрүп турат: артыкчылыктары жана кемчиликтери менен, көйгөйлөрү жана турмуштук жагдайы менен, маалыматты өздөштүрүү өзгөчөлүктөрү менен” [2]. Мунун баары ар бирине жекече мамиле кылууга мүмкүнчүлүк түзөт.

Жогоруда каралган чектөөлөр акыркы эмес, бирок аны менен бирге, окутуунун инновациялык ыкмаларын жайылтуу жана ишке ашыруу үчүн маанилүү роль ойнойт.

Массалык онлайн окутуунун тобокелчиликтерине да токтололу. Анын бири болуп окуучулардын окууну таштап кетиши эсептелет. Дүйнөлүк статистикага кайрылсак, курсту окуучулардын болжол менен 5 тен 30%га чейинкиси гана аякташат [3]. Белгилеп кетчү нерсе, бул бүтүрүүчүлөрдүн жогору эмес пайызы. Р.Майер Coursera курсунда окууну толугу менен студенттердин жалпы санынын 7 гана % бүткөнүн белгилейт [4]. Массалык онлайн курстарында окууну токтотуунун бир себеби болуп бул курстардын жаңылыгы эсептелет, ал башка ЖОЖдордун окутуучуларынын жана студенттеринин ичинен бир кыйла кызыккандарын өзүнө тартат. Онлайн-курстардан чыгып кетүү процессине таасир этүүчү факторлорду аныктоого багытталган изилдөөлөрдө студенттердин социалдык демографиялык мүнөздөмөлөрүн, т.а., академиялык жетишүүсү, жынысы жана курагы, даярдык деңгээли, ошондой эле өзүн-өзү жөнгө салуу жана локус көзөмөл сыяктуу параметрлердин корреляциясы аныкталды [5]. Албетте, бул факторлор окутуунун салттуу формалары үчүн да мааниге ээ, бирок онлайн формасына абдан таасирдүү. В.С. Макаров чет элдик мисалда окуудан чыгып кетүү менен байланышкан кызыктуу маалыматтарды келтирет. Алсак, Гарвард университети жана МПТВ сунуштаган 17 курска 841687 угуучу жазылып, анын 5% угуучусу гана сертификат алышкан жана курстарга толугу менен катышышкан (43196). 4,2% окуучу (35937) курсту жарымынан ашык аткарышкан. Угуучулардын 55,8% (469702) жарымынан азыраак тапшырмаларды аткарышкан, 34,8% (292852) массалык онлайн-курста ишти баштаган да эмес [6].

Т.В. Семенова жана Л.М. Рудакованын изилдөөлөрүнүн материалдары боюнча, Россияда угуучулардын көпчүлүгү же 65-80%ы курсту аягына чейин толугу менен өткүсү келет. Бирок 6-31% гана угуучулар курсту аякташат. Изилдөө боюнча, эркектердин 20% жана аялдардын 14%ы гана окуунун аягына чыгышат. Албетте, онлайн-окууну аяктоо мотивациясы да мааниге ээ. Алынган натыйжаларга жараша, бардык бүтүрүүчүлөрдүн 15% курсту аягына чыгарууга кызыкдар болгон, ал эми 9%ынын мындай планы жок эле [7]. Ошентип, онлайн-форматта окутуу менен байланышкан тобокелчиликтер бир катар факторлордон көз каранды.

Белгилей кете турган дагы бир фактор болуп билим берүү тажрыйбасынын болушу эсептелет. Дүйнөлүк тажрыйба көрсөткөндөй, курсту ийгиликтүү аяктоо көбүнесе онлайн-форматта окуу тажрыйбасына ээ жогорку билимдүү угуучуларга мүнөздүү.

Жыйынтык чыгаралы. Онлайн окутуу, бир жагынан, үзгүлтүксүз окутууга муктаждыкты калыптандырат, кенири тармактагы билим алууга мүмкүнчүлүктөр түзүлөт, экинчи жагынан, чектөөлөр жана тобокелчиликтерге жолугат. Ошого карабастан, билим берүүнүн инновациялык технологияларын киргизүү процесси башталды, ошондуктан Кыргызстандын ЖОЖдорунан бүгүнкү күндө талап кылынчу нерсе – санарип окуу материалдарын колдонууга жана техникалык камсыздоону өркүндөтүүгө окутуучуларды даярдоо. Экинчиден, онлайн окутуу электрондук окуу китептерди даярдоо жана колдонуу практикасын активдештирүүнү талап этет. Электрондук окуу китептер практикалык жактан түбөлүктүү, айрылып, эскирип калбайт, аз гана орун ээлейт да, алып жүргөнгө да өтө жеңил келет. Электрондук окуулуктун колдонулушу да вариативдүү: окуу үчүн ага каалаган ыңгайлуу форманы – фондун өңү, текстти, шрифттин өлчөмүн берүүгө болот; зарыл учурда принтердин жардамы менен окуу китептин кайсы бир бөлүгүн же өзү каалагандай түрдө (бирок автордук укукту сактоо менен) формалап, зарыл нускада бүт бардыгын чыгарса болот.

Онлайн окутуунун көптөгөн артыкчылыктарына карабастан, азыркы билим берүү системасын бузуп, жаңы билим берүү технологиялары окутуудагы салттуу мамилелерге, ЖОЖдун «билим берүү продуктысына» генерация камсыздаган альтернатива боло элек шартта толугу менен «онлайн» режимге механикалык түрдө өтүүгө болбойт. Бул жагдай билим берүүдө онлайн-каналдарды кеңейтүү, ЖОЖдордо структуралык өзгөрүүлөрдү жүргүзүү, профессордук-окутуучулук курамды кыскартуу, каржылоону кайра бөлүштүрүү сыяктуу иш-чараларды бирге ишке ашырууну талап кылат.

Адабияттар:

1. Абитуриент ЖОЖго кантип онлайн тапшырат? [Электронный ресурс]. <https://sputnik.kg/society/20200708/1048945611/okuu-zhajlarga-onlajn-tapshyruu.html> (дата обращения: 13.11.2020)
2. Турдубаева Э.: Пандемияда онлайн окутууну колго алдык [Электр. ресурс]. Режим доступа: <http://kyrgyzmedia.kg/2020/06/25/elira-turdubaeva-pandemiyada-onlajn-okutuunu-kolgo-aldyk/> (дата обращения: 13.11.2020).
3. Алимбеков А. Орто мектепте окутуунун методдору. Орто мектептин мугалимдери жана жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн окуу куралы.- Б., 2019.- 115-б.
4. Лямин А.В. Разработка среды программирования структуры электронных курсов / А.В. Лямин, М.В. Плешкова // Научно-технический вестник информационных технологий, механики и оптики. - 2007. - №11 (45). - С. 164-167.
5. Шевцов Т.И. Мировое образовательное пространство в контексте Интернет [Текст] / И.А. Тагунова, Т.И. Шевцов. // Новое в психолого-педагогических исследованиях. - 2009. - №1(13). - С. 86-89.
6. Шевцова О.В. Гендерные аспекты менеджмента. // Экономика и менеджмент инновационных технологий. - 2014. - №3. - Ч.2 [Электр. ресурс]. URL: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/03/4665> (дата обрац.: 07.02.2020).
7. Wojciechowski A., Palmer L.B. Individual student characteristics: Can any be predictors of success in online classes? // Online Journal of Distance Learning Administration. 2005. Vol. 8. N 2.
8. Макаров В.С. Массовые открытые онлайн-курсы: оценки эффективности и рекомендации экспертов / Образовательные технологии. - 2014. - №2. - С. 38-46.
9. Семенова Т.В., Рудакова Л.М. Барьеры при прохождении массовых открытых онлайн-курсов. // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. - 2015. - № 3. - С. 36-46.
10. Лямин А.В. Формирование индивидуальных траекторий обучения на основе анализа достижений и функционального состояния обучающегося. / А.В. Лямин // Научно-технический вестник информационных технологий, механики и оптики. - 2018. - Т. 18, № 3. - С. 543-553.